

SECTION 2. UKRAINIAN CULTURE

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-609-6-3>

RED ON WHITE: KROLEVETS DECORATIVE PATTERNS

ЧЕРВОНЕ НА БІЛОМУ ТЛІ: ОРНАМЕНТАЛЬНІ КОМПОЗИЦІЇ ІЗ КРОЛЕВЦЯ

Paranko N. P.

*PhD in Art History,
Associate Professor at the Department
of Graphic Design
National Academy of Managerial Staff
of Culture and Arts
Kyiv, Ukraine*

Паранько Н. П.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри графічного дизайну
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Україна володіє багатою культурною спадщиною, унікальною і оригінальною. Вивчення та збереження культурного надбання свого народу важливо в усі часи, особливо зараз, коли українці борються за свою незалежність і вільне дихання.

Дослідження народних етнохудожніх традицій з метою їх використання в сучасному дизайні є актуальним аспектом діяльності мистецтвознавців, дизайнерів, всіх людей творчих професій.

Популяризація орнаментальних композицій тканих крелевських рушників є темою даної статті. Ткані рушники відносяться до художніх тканин інтер'єрного та обрядового призначення. Характеризуються якісним матеріалом, майстерністю технічного виконання, високим рівнем орнаментально-композиційного та колористичного вирішення [1, ст. 23].

Крелевське переборне ткацтво – традиційне мистецтво народного промислу українців Північного Полісся. Виготовлявся рушник з натурального прядива: у XVIII–XIX століттях – з льону та коноплі, наприкінці XIX ст. та у XX ст. використовували мануфактурну бавовну. У червоний колір нитку спочатку фарбували натуральними барвниками (червець, материнка або корінь марени фарбувальної), потім використовували хімічні анілінові барвники, які давали відтінок стиглої вишні [2, ст. 15]. У Крелевському районному краєзнавчому музеї знаходиться найстаріший рушник з витканою датою – «1838».

Ткацтво в Кролевці розвивалося із заснуванням міста (1601 р.), а вже в другій половині XVIII – початку XIX століття кролевецькі рушники набули такої художньої досконалості, що активно експонувалися на всесвітніх виставках у Парижі, Лондоні, Чикаго.

Характерною ознакою кролевецького рушника є чергування емоційно-виразних орнаментальних композицій з різними завширшки поперечними смугами. Орнаменти на рушниках геометрично стилізовані, зображення рослин і тварин представляються за допомогою простих геометричних фігур.

У XIX – на початку XX ст. основними мотивами ткацької композиції були «шуліки» та «орли», очевидно, візантійського походження. Тканий «шуліка» із розпростертими крилами знаходився, як правило, на кожному з кінців рушника. Двоголових орлів зображували попарно, по три, по чотири у шаховому порядку. Іноді ці образи утворювали рапортну структуру. З часом мотиви двоголових орлів розчинилися серед розеток, кіл, ромбів, квадратів, візерунків «плахта», у «дамки», «півріжки». Іноді їх поєднували з образами півників, качок. Доповнювали композиції зображеннями одно-, трьох-, п'ятибанних «монастирок» і «капиць». Автономними образами (або в поєднанні з орлами) виступають «дерево життя» і триверхі «свічники»[3, ст. 43], за якими закріпився ще мистецтвознавчий термін Берегиня. Восьмипроменеві зірки, зигзаги, меандри, шеврони, хрести, зірки, колоски і квіти – окраса орнаментальних композицій. Орнамент зосереджено переважно на кінцях виробу, середня частина залишається без візерунка, хоча ткали також рушники із суцільним заповненням поля орнаментом.

В колекції вишиваних і тканих рушників авторки є три кролевецькі рушники, один із них датується 1907 роком. Це унікальні витвори кролевецьких майстрів, поля рушників повністю заткані орнаментами. Фото авторки, наведені нижче, демонструють орнаментальні композиції на цих рушниках.

Споконвічні традиції кролевецького переборного ткацтва від сімейного ремесла до колективного об'єднання –артілі, а згодом – фабрики зберігаються і продовжуються. І зараз, вже у XXI ст. художнє ткацтво із Кролевця, що на Сумщині, переживає відродження.

російська агресія призводить до відключень світла. Попри це тимчасове явище майстрині сучасного комунального підприємства тчуть племенисті рушники. Червоне на білому – як невмирущий символ нескореності. Кролевецькі рушники – на уродини, на хрестини, на весілля, на ювілеї – подарунок із невичерпної української народної скрині.

**Іл. 1. Фото фрагментів орнаментальних композицій
на крелевецьких рушниках із колекції авторки
(зроблені Паранько Н.П.)**

**Іл. 2. Майстрині за роботою (фото надані директоркою
комунального підприємства «Крелевецькі рушники»
Оксаною Бакуновець).**

Кролевецьке переборне ткацтво як унікальний об'єкт історичної пам'яті у 2012 році внесений до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, що передбачає здійснення заходів з його охорони, збереження і популяризації.

Кролевецький рушник – не тільки культурне надбання українського народу, а і один із національних символів нашої ідентичності.

Використання орнаментальних композицій кролевецького рушника в дизайні сучасних виробів, а саме в дизайні одягу та текстилю, в графічному та цифровому дизайні – виступає засобом трансляції автентичного українського мистецтва через віки.

Література:

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993.
2. Пурига І. О. Кролевецькі рушники: історія, семантика, технологія. Суми : Триторія, 2018.
3. Національна Академія Наук України. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Історія декоративного мистецтва України у 5 томах. Мистецтво 19 століття. Т. 3. К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2009.